

IX, 254). Muntasır-Billâh babası Mütevekkil'in aksine Ali evlâdına çok iyi davranmış, Fedek'i ve Ehl-i beyt'e ait diğer yerleri kendilerine iade etmiştir. Onun cömert, ah-lâk ve fazilet sahibi bir kişi olduğu rivayet edilir. İbnü't-Tıktak ise halifeyi kan dökücü bir katil olarak tanımlar (*el-Fahrî*, s. 215). Devlet erkânı ve Türk kumandanları onun ardından Halife Mu'tasım-Billâh'ın torunu Müstâin-Billâh'ı hilâfet makamına geçirirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Târîh*, II, 594-596, 601-603; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), IX, 254; ayrıca bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 118-122, 129-144; İbnü'l-İmrânî, *el-İnbâ' fî târîhi'l-ḥulefâ'* (nşr. Kâsım es-Sâmerrâî), Leiden 1973, s. 121-122; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 95-120; İbnü't-Tıktakâ, *el-Fahrî* (nşr. M. İvaz İbrâhîm Bek – Ali el-Cârim Bek), Mısır, ts. (Dârü'l-maârif), s. 215-216; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XII, 298-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XII, 42; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 317-319; Hudaîrî, *Muḥâdarât: 'Abbâsiyye*, s. 270-272; Ahmed Zekî Safvet, *Cemheretü resâ'il-l-'Arab fî'l-'uşûri'l-'Arabîyyeti'z-zâhire*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-ilmîyye), IV, 224-235; D. Sourdel, *La vizirat 'abbâside de 749 à 936*, Damas 1959, I, 283-285, 287-289; G. le Strange, *The Lands of Eastern Caliphate*, London 1966, s. 55, 58; Hakkı Dursun Yıldız, *İslâmiyet ve Türkler*, İstanbul 1976, s. 108, 110-113, 118, 138-139, 170, 181-182, 184; W. Muir, *The Caliphate its Rise, Decline and Fall*, London-New York 1986, s. 522, 525, 527; H. Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates*, London 1986, s. 172-173; Mahmud Kırkpınar, *Abbâsî Halifesi Mütevekkil ve Dönemi (232-247/847-861)* (doktora tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 240-261; Gülgün Uyar, *Ehl-i Beyt: İslâm Tarihinde Ali-Fâtıma Evlâdı*, İstanbul 2004, s. 339 vd.; C. Melchert, "Religious Policies of the Caliphs", *Islamic Law and Society*, III/3, Leiden 1996, s. 316-318; K. V. Zetterstéen, "Muntasır", *İA*, VIII, 580; a.m.f. – [C. E. Bosworth], "al-Muntasır", *EP* (İng.), VII, 583.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

MÜNTECEBÜDDİN BEDÎ'

(منتجب الدين بدیع)

Müeyyidü'd-devle (Müeyyidü'l-mülk)
Muntecebüddin Bedî' Ali
b. Ahmed el-Kâtib el-Cüveynî
(ö. 552/1157'den sonra)

Sultan Sencer'in
Dîvân-ı İnşâ başkanı ve nedimi.

Taberistan'da hüküm süren Ziyârifler hânedanından Şemsülmeâlî Kâbûs b. Veşmgîr'in soyundan gelen köklü bir aileye mensuptur. 516 (1122) yılında, inşâ sanatını öğrenmek amacıyla bu konuda meşhur olan baba dostu Şerefeddin Zahîr Beyhâkî'nin yaşadığı Büyük Selçuklu Devleti'nin başşehri Merv'e gitti ve onun aracılığıyla

Dîvân-ı İstîfâ'da çalışmaya başladı, ardından Dîvân-ı İnşâ'ya geçti. Şerefeddin Zahîr de onun yazdığı mektupları tashih ediyordu. Şerefeddin'in bir ara Mâzenderân'a giderken yanında götürdüğü Muntecebüddin'in Meşhed'de, mesleğinde ilerlemesi için Allah'a dua etmesinden o sıralarda henüz tam anlamıyla yetişmediği anlaşılmaktadır. Onun Sultan Sencer devrinde Dîvân-ı İnşâ'ya ne zaman girdiği ve başkanlığına kadar nasıl yükseldiği bilinmemektedir. Ancak Sencer'in Hârizmşah Atsız b. Muhammed'e karşı çıktığı üçüncü sefer sırasında (542/1147) meydana gelen bir olay Muntecebüddin'in o sırada sultanın en yakın nedimi olduğunu göstermektedir. Buna göre, Sencer yolu üzerindeki Hezâresb (bin at) Kalesi'ni kuşattığında yanında bulunan şair Evhadüddin Enverî'nin yazdığı alaylı bir rubâîyi okla kalenin içine attırır; buna karşılık olarak da çok küçük yapıldığı için "Vatvât" (dağ kırlangıcı) lakabıyla tanınan, Fars edebiyatının diğer bir siması Reşidüddin Muhammed'in yazdığı, atla eşeği mukayese eden hakaretâmiz bir cevap alır. Vatvât'ın rubâîsini okuyan Sencer çok sinirlenir ve onun ele geçirildiğinde yedi parçaya ayrılmasını emreder. Hezâresb zaptedilince askerler her yerde Vatvât'ı aramaya başlarlar. Bunun üzerine Muntecebüddin sultana, "Vatvât'ın yakalanınca yediye bölünmesini emretmişsiniz, fakat vatvât (yarasa, kırlangıç) çok küçüktür, yediye bölünemez; ikiye mi böldürseniz acaba?" der. Kendisi de şiir yazar ve şairleri koruyan Sencer bu esprili sözden çok hoşlanır ve Vatvât'ın hayatını bağışlar.

Muntecebüddin'in 'Atebetü'l-ketebe adlı eserinde Sultan Sencer'in vefatından bahseden bir mektubun yer almasından onun Sencer'in ölümünden (552/1157) sonra bir süre daha yaşadığı anlaşılmaktadır. 'Atebetü'l-ketebe, 1133-1153 yılları arasında Sencer'in vezirliğini yapan Ebü'l-Feth Nâsîrüddin Tâhir'in emriyle derlenmeye başlanan ve Sultan Sencer devri yanında ondan sonraki döneme ait iki mektubu daha ihtiva eden bir münşeât mecmuası olup Farsça nesrin en güzel örneklerinden biri sayılmıştır. Kitapta birçok münşeât mecmuasında görülen tumturaklı ifadelelere yer verilmemiştir. Eser müellifin çok sade bir ifadeyle kaleme aldığı, bu tip eserlerin nasıl yazılması gerektiği hakkındaki bir girişle başlar ve çeşitli tayin menşurlarına dair örneklerle devam eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Muntecebüddin Bedî', 'Atebetü'l-ketebe (nşr. Muhammed Kazvîni – Abbas İkbâl), Tahran 1329

hş., neşredenlerin girişi, s. 1-5; Sa'deddin Verâvîni, *Merzûbânnâme* (nşr. Muhammed Rüşen), Tahran 1367 hş., s. 5, 556; Avfî, *Lübâb*, I, 78-80; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ*, II, 9-10; Devletşah, *Tezkire*, s. 91; Safâ, *Edebiyyât*, II, 969-972; Mirza Muhammed Han Kazvîni, *Bist Makâle-i Kazvîni*, Tahran 1363, II, 207-220; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1984, II, 348-349; a.m.f., "Selçuklu Devri Kaynaklarına Dair Araştırmalar I: Büyük Selçuklu İmparatorluğu Devrine Ait Münşeât Mecmuaları", *DTCFD*, VIII/4 (1951), s. 612-634; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), X, 14279; Muhammed Ali Taberî, *Zübdetü'l-âşâr*, Tahran 1372 hş., s. 271.

TAHSİN YAZICI

MÜNTECEBÜDDİN el-HEMEDÂNÎ

(منتجب الدين الهمدانی)

Ebü Yûsuf Muntecebüddin Hüseyin
b. Ebî'l-İz b. Reşid el-Hemedânî
(ö. 643/1245)

Kıraat ve dil âlimi.

Kaynaklarda kısaca Munteceb el-Hemedânî diye anılır; bazı eserlerde lakabının Muntehab şeklinde yazılması doğru değildir. İran'ın Hemedan şehrinden olup Kahire'de 598'de (1202) Ebü'l-Cûd Gıyâs b. Fâris el-Lahmî'den ders aldığına göre VI. (XII.) yüzyılın son çeyreğinde doğduğu söylenebilir. Dimaşk ve Kahire'de öğrenim gördü. Hocaları arasında Lahmî'den başka Ebü'l-Yümn el-Kindî, eş-Şâtıbiyye'nin müellifi Kâsım b. Firruh eş-Şâtıbî'nin öğrencilerinden Alemüddin Ali b. Muhammed es-Sehâvî ile İbn Taberzed anılır. Kıraat, Arap dili ve edebiyatı yanında tefsir, tasavvuf ve fıkıh alanında yetişti. Zehebî, hocası Sehâvî'nin varlığı sebebiyle kıraatte kendisini pek iltifat edilmediğini söylerken öğrencisi Nizâmeddin Muhammed b. Abdülkerîm et-Tebrîzî'den de Sehâvî'nin korkusuyla Muntecebüddin'e gitmeye cesaret edilemediğini, buna rağmen kendisinin ondan dört rivayet üzere kıraat dersi aldığını nakleder. Muntecebüddin dil alanında Basra ekolüne, fıkıh konusunda Şâfiî mezhebine mensup olmakla birlikte bu iki alanda da araştırmacı ve tenkitçi bir yeteneğe sahipti. Dimaşk'ta et-Türbetü'z-Zencîliyye'de kıraat şeyhliği yaptı. Sâinüddin Muhammed b. Muhammed el-Hüzelî, Zehebî'nin hocalarından Nizâmeddin et-Tebrîzî ve Nâsîrüddin Abdülveli b. Abdurrahman el-Makdisî onun yetiştirdiği öğrencilerden bazılarıdır. Muntecebüddin 13 Rebiülelvel 643 (8 Ağustos 1245) tarihinde Dimaşk'ta vefat etti. Ebü Şâme el-Makdisî, Emeviyye Camii'ndeki cenaze namazında bulunduğunu söyler.